

סינים ראשונים בארץ ישראל:

אפרים בן-יוסף אליקים: מרב טברייני לתלמיד ישוע בירושלים שלפני קום המדינה

גרשון נראל

הרב אפרים בן-יוסף אליקים נולד בטבריה בשנת 1856 למשפחת רבנים ספרדית. לאחר שנתמנה לדיין ולראש העדה, הוכתר בתואר "הכם", כמנהג היהודים הספרדים. באותן שנים פעלו בארץ-ישראל הטורקים לפי שיטת ה"קפיטולציות", שהעניקה למדינות אירופאיות זכויות שיפוט על נתיניהן בתחומי האימפריה העותמאנית. הרב אליקים השיג את חסותה המדינית של צרפת, והפעיל את השפעתו אצל הקונסול הצרפתי כדי שיותר לו לדאוג לבני עדתו. במשך השנים נודע הרב בשנאתו העמוקה כלפי כל מי שהאמין בישוע, ובמיוחד כלפי המיסיונרים הסקוטיים בטבריה. לא אחת הוא הטיל עונשים על יהודים שהעזו להתקרב לנוצרים.

בשנת 1892, כשאלקים היה מלמד בחדר תלמוד תורה, בא אליו ד"ר ויליאם אוינג (Ewing) מהכנסייה הסקוטית, וביקש לשוחח איתו בערבית. הרב וכוהן-הדת היו כמעט בני אותו גיל. בעקבות ביקור זה נשבר הקרח ביניהם. בהדרגה התקיימו מפגשים קבועים בין השניים, ובמהלכם הם התווכחו אודות המשיח בתנ"ך ובתלמוד. לבסוף, לאחר התלבטויות רבות, השתכנע הרב שפרק נ"ג בספר ישעיהו מצביע על ישוע, הגואל הסובל. הוא אף חווה התגלות אישית של ישוע, שאמר לו: "חדל משנא אותי, אהבני ואתן לך שלום".

מאז ועד מותו לא הסתיר אליקים את אמונתו בישוע, אולם לא נשאר בטבריה מפאת התנכלויות מצד החרדים. כל ידידיו נטשו אותו, ואף הרחיקו ממנו את אשתו וילדיו. באחד הימים הוא נחטף במארב לילי ונדרש להתכחש לאמונתו החדשה. אליקים סירב וברח לצפת, אך גם שם לא פסקו הרדיפות.

מצפת נמלט החכם לנצרת שלא נמצאו בה יהודים, וביום ה-15 במאי 1899 נטבל בביתו של ערבי-נוצרי בשם בולוס חדאד. אליקים סירב בתוקף להיטבל באחת מהכנסיות הרבות שהיו בעיר, אך נציגי הנצרות לעדותיהם באו לטבילתו ומילאו את שני חדרי הבית. כאשר 'רבי' אפרים היה במי הטבילה, שמו ראשי הכנסיות את ידיהם על ראשו וטבלו אותו בשם האב, הבן רוח הקודש. בתום הטבילה הציע כל אחד מנציגי הכנסיות לאליקים להיספח לעדתו. אולם אליקים לא נמשך לאף אחת מהן. הוא סירב להתבולל, וביקש לשמור על עצמאותו כיהודי תלמיד ישוע.

מאחר שנמנע מלחסות תחת כנפי הכנסיות ומסורותיהן, הוא נשאר ימים רבים ללא פרנסה, וגם כשסבל חרפת רעב סירב לבקש מהן עזרה. בתלאתיו הוא עזב את הגליל והגיע לירושלים. באותם ימים הוסיפו אגף חדש ל"בית היתומים הסורי" של שנלר (Schneller) בפאתי ירושלים, והמנהל העסיק את 'רבי' אפרים בעבודות בנייה. מאוחר יותר הוא עבד שם כפועל קבוע בתעשיית כלי חרס. רק מעטים בירושלים הבינו את עמדתו העצמאית כיהודי משיחי.

הרב "הכם" אפרים אליקים, ירושלים 1929

בעשור שלפני מלחמת העולם הראשונה (1904-1913) עבד אליקים בירושלים כמבשר בין היהודים, יחד עם אלברט אדוארד תומפסון (Thompson). תומפסון היה רועה הקהילה בכנסייה האמריקנית ברחוב הנביאים בירושלים, מטעם "האגודה המשיחית והשליחית", CMA (The Christian & Missionary Alliance). פעילותם של אליקים ותומפסון התקיימה בשני מקומות: בחנות שכורה ברחוב יפו, ובבניין שנקרא "משכן הפח" (Tin Tabernacle) ברחוב הנביאים. ה"חנות" ברחוב יפו היתה כבר קודם לכן בשימוש של מיסיונר יהודי עצמאי בשם דוד כריסטופר יוסף, שהגיע לירושלים מלונדון. "חנות" זו נקראה בשני שמות: "חדר הקריאה" ו"חדר השליחות היהודית".

בשנת 1904, כאשר העתיק דוד יוסף את עבודת הבישור שלו לחיפה, הוא גם העביר את ה"חנות" לידי תומפסון האמריקני. בתקופה שבה

אליקים ישב ב"חנות" ברחוב יפו, התעוררו לא אחת ויכוחים עם יהודים שבאו לשאול אותו שאלות בענייני זהות המשיח. רוב המבקרים הגיעו במוצאי שבת, ולפעמים הסתיימו הוויכוחים במעשי אלימות. באחד המקרים אף נסקל המבשר באבנים על ידי צעירים שנשכרו למטרה זו.

כאשר הרדיפות לא הועילו, ניסו הרבנים להחזיר את אליקים לחיק הדת באמצעות שוחד ושיחות שהתקיימו ברבנות הראשית בירושלים. אולם אליקים הוכיח למתנגדיו שישוע הוא המשיח לא רק על פי התנ"ך, אלא גם לפי התלמוד והסידור. כתוצאה מעדותו נמצאו מספר רבנים שהאמינו בישוע, אך הם לא חשפו את אמונתם בגלוי ונפגשו במקומות סתר בירושלים. חלקם עזבו את הארץ.

במלחמת העולם הראשונה (1914-1918) שהה "רבי" אפרים במצריים, בין השאר בבית בנו יוסף, שבשלב מסוים ניסה להתנקש בחיי אביו עקב עדותו הפעילה אודות ישוע. בתום המלחמה חזר אליקים לירושלים ועבד כשוער בבית היתומים הסורי. בקרבת מקום נמצא לו חדר מגורים קטן. גם כאן הוא לא חדל להעיד על המשיח, וערך אסיפות פרטיות במקומות שונים בעיר. הוא נהג להתנדב בימי שבת ולבשר ב"בית דורשי אמת" ברחוב הנביאים מס' 56. המתחם של "בית דורשי אמת" היה בבעלות ה-CMA, כולל "משכן הפח". אליקים בילה שעות בחדר הקריאה ושוחח בעברית עם היהודים הרבים שהגיעו למקום.

לאליקים היו קשרים הדוקים עם ירושלמיים שונים שהאמינו בישוע, ביניהם גם הרב חיים יעקובס. על מעשיו הרבים של 'רבי' אפרים בירושלים מסופר בחוברת שכותרתה "מחכה לעטרתו: תולדות חייו של הרב אפרים אליקים ז"ל", מאת לילי גבריאלי. גבריאלי, שהיה מיסיונר ערבי-נוצרי מטעם ה-CMA ב"בית דורשי אמת" ושלט בעברית, הכיר אישית את אליקים ונודע באהדתו ליהודים.

ב-30 באוגוסט 1930 נטמן אליקים בבית העלמין הפרוטסטנטי שבהר ציון, תחת השם "אבו-יוסף אפרים". את כל חפציו וספריו הוא הוריש לבית היתומים שנלר. ידידיו העידו שתפילתו האחרונה נישאה למען "העדה העברית המשיחית הנסתרת בירושלים".

© 2001. כל הזכויות שמורות לגרשון נראל. אין להעתיק מאמר זה או חלקים ממנו ללא רשות בכתב מהמחבר.